

донбасця, огульно називає всіх підряд «сепаратистами» і розмахує невідьзвідки взятим пістолетом. Він то зникає, то з'являється у фільмі, здається, геть не викликаючи своїх зникненнями інтересу чи занепокоєння в сестри. Певний брак суто людських, відповідних обставинам емоцій (наприклад, цікавості, куди зник брат після обстрілу чи кого цим обстрілом вбило на їхньому обійсті) також не додає персонажам психологічної переконливості.

Загалом же, світ «Клондайку» викликає дещо несподівані жанрові асоціації. Маленьке містечко десь «на околиці світу», що захоплене негідниками і давно живе поза звичними законами і нормами добра і зла... Вкупі з такою знаковою «американською» назвою щось нагадує, чи не так? Подібні містечка часто трапляються у вестернах – чудове тло для

героя-одинака, котрий прийде, перемаже всіх і знов піде у захід сонця. Ось тільки тут такого героя немає. Є лише самі жителі, що у класичних вестернах мали злякано визирати з вікон і, можливо, за потреби прийти герою на поміч. У «Клондайку» вони лишаються із силами зла сам-на-сам, і шансів на перемогу у них небагато. Хіба що жителька донбаського фронтиру витримає все, переживе всіх, народить дитину (чомусь здається, що це буде дівчинка, котра так само триматиме на собі місцеві небо й землю). Так, це щось на кшталт української варіації вестерну... такий собі поствестерн, де правил ще менше, а виживати ще складніше. Є лише «східний фронтір», із, здається, вічно похмурим донецьким степом і так само похмурими людьми... яким судилося мимоволі опинитися на гребені валу історії.

«Щедрик»: кілька світлин на згадку

Маргарита Швець

«Щедрик»

Режисерка Олеся Моргунець-Ісаєнко
Сценарій Ксенії Заставської
Оператор Євгеній Кірей
Художник Влад Одуденко
В головних ролях: Яна Коральова,
Андрій Мостренко, Джоанна Ополза,
Андрій Ісаєнко
Україна, Польща, 2021.

У перший день активної фази російсько-української війни наші ілюзії розвіялись, як дим, нагадавши давню, як світ, аксіому: війна не спить, вона лише спочиває й, враховуючи обставини, навряд чи засне у перспективі. Історія переконує, що жодне покоління українців не проіснувало без протистояння імперіям, і «цей дощ ніколи не скінчиться». Тож, окрім того, що ми маємо всіма силами боротись проти колоніальної залежності, ми повинні ще й зберегти «модель майбутнього» у найважчі для нас часи. Війна проявляє в душах не лише найганебніші вади, але й найкращу людську рису – солідарність. І хоча вона все одно забирає безліч безцінних людських життів, дії тих, хто захищає їх від загибелі, також мають бути поміченими. Про негучний подвиг звичайної української вчительки, яка пропала в сталінських таборах, але до цього встигла зберегти дітей – своїх і чужих – розповідає фільм Олесі Моргунець-Ісаєнко «Щедрик». Побудований на документальній основі, він був знятий за два роки до війни, але не вийшов у прокат через пандемію. Втім, зарубіжний глядач мав змогу його побачити в рамках проекту «Дивись українське».

Дія картини відбувається в Станіславі (нинішній Івано-Франківськ, що до Другої світової належав Польщі), в

Кадр з фільму «Щедрик». Режисерка Олеся Моргунець-Ісаєнко. Україна, Польща, 2021.

одному будинку, кімнати якого українській і польській сім'ям здає місцева єврейська родина. Класицистична єдність порушується десятима роками політичної турбулентції: під час окупації радянськими військами з війни не повернеться батько польської дівчинки, радянський режим заарештує і її матір; наступне німецьке нашествя призведе до загибелі батьків у єврейській родині, тоді ж за підпільну діяльність буде закатовано й чоловіка головної героїні; під час післявоєнної реінкарнації радянського режиму загинуть батьки німецького хлопчика – він повернеться в єдиний знайомий йому в місті дім та буде вбитий навіженим гебістом. Жодне «визволення» нікому не принесе щастя: батьки загинуть, а українська вчителька, яка вбереже дітей кількох націй, що складають український народ, за «співробітництво з ворогом» потрапить у радянські концтабори. Вчителька залишиться наодинці зі своєю вірою, однак устигне навчити наступне покоління мелодії,

яка вже століття звучить у найвеличніші для людства дні, надихаючи вірою в перемогу добра.

Український «Щедрик» стає головним героєм стрічки. Кожен політичний режим, що з фатальною швидкістю змінюватиме попередній, пропонує вчительці «співробітництво» й свіжий брутально-фальшивий «марш», однак вона залишається вірною витонченій гармонії української щедрівки, яка вчить встановлювати не вертикально-політичні, а горизонтальні зв'язки між людьми, незалежно від їх віри і походження. Написана століття тому Миколою Леонтовичем активна мелодія у натхненному виконанні дітей звучить у картині Олесі Моргунець-Ісаєнко у моменти прийняття героями важливих рішень. І стає сильнішою за будь-яку упередженість та людську агресивність щодо чужої віри та культури. Вона зцементовує долі представників різних націй в цілісну долю українського народу, що його кожен панівний режим прагне роз'єднати, нав'язавши стосунки на «ідеологічній основі».

Вже не вперше актуальну проблему ідеї нашого існування Олесь Моргунець-Ісаєнко ставить нешаблонно й відважно. В ігровому дебюті «Казка про гроші» за повістю Короленка (2018 рік) режисерка намагалася зрозуміти, чому деякі українці мають більшу «грошову залежність», ніж представники етносів, які вважаються «еталоном» такої залежності. Тож дебют не всім сподобався. Формальним приводом для критики послужила певного роду «театральність» кінематографічного почерку режисерки, лубочна естетика кадру, наївність притчових характерів. Звісно, «Казка» не могла задовольнити всіх, адже, окрім «порівняльного аналізу», вона підривала ще й устої ліберальної економіки, невластиві традиційній народній ментальності.

В новій ігровій стрічці режисерка разом з художником Владом Одуденком, чий почерк в кіно вже пізнаваний, художницею з костюмів Яною Нікітенко та оператором Євгеном Кіреєм також «театралізують та стилізують» кадр, фокус уваги спрямовуючи на автентичність деталей (снігова поросль заповнює кожен клаптик екстер'єру; старовинні меблі зі своєю «історією» надають неймовірної атмосферності інтер'єру). Скрупульозно витворені декорації сприяють візуальній реалістичності кадру. Окремих слів заслуговують костюми, що пасують героям і багато чого розповідають про кожного з них. І вже неважливо: перенесені вони з документальною точністю на екран з того самого часу чи з «різдвяних листівок», які віддзеркалюють той час, а іншими словами – відтворюють нашу мрію про найкраще, що хотілося б узяти з тих листівок у майбутнє. Через таку «деталізацію» режисерка вкотре хоче привернути погляд українців до найактуальнішого – через минуле, яке акумулюється в старому «сімейному альбомі». Вишукана й виразна візуальна складова, органічне існування дорослих акторів та дітей у кадрі – вся архітектура «повчальної» картини з нехарактерними для нинішньої комунікації ввічливими людськими стосунками виявляє прагнення покоління до досягнення класичного розуміння безмежної любові, зафіксованої в партитурі «Щедрика».

Плюси і мінуси жіночого кіно

Лариса Брюховецька

Цілком закономірно, що з початком російської агресії в Україні (2014 рік) виник і почав розвиватися жанр воєнного кіно. Творили його чоловіки-режисери, чоловіки-оператори, чоловіки-актори. Хоча в центрі одного з таких фільмів була жінка, – йдеться про «Матір апостолів» Зази Буадзе. І це справді феномен.

Як невимушено до воєнної драми увійшла жінка, так невимушено жінки увійшли і в кінорежисуру, що тривалий час вважалася чоловічою професією, хоча в історію кіно XX століття вписалися такі імена, як Маргарет фон Тротта, Аньєс Варда, Агнешка Голланд, Кіра Муратова, перелік можна подовжувати. Проте це не було поширеним явищем. Але, починаючи з 1990-х, в європейських країнах, у тому числі й в Україні, процес фемінізації кінорежисури набрав потужних обертів. На жаль, саме в цей період в Україні кінематографія втратила підтримку держави, через що не тільки жінкам, а й цілому поколінню, яке стартувало на початку 1990-х, продовжити кар'єру не вдалося. За винятком хіба Олени Дем'яненко, яка в творчому тандемі зі своїм чоловіком – режисером і продюсером Дмитром Томашпольським – регулярно реалізовує свої задуми, і за кількістю випущених фільмів тандем є рекордсменом. А от багатообіцяючі дебютантки початку 2000-х (Ганна Яровенко, Віра Яковенко, Вікторія Мельникова) зупинилися, врешті їх поглинуло телебачення. 2014 року яскраво заявила про себе постановниця «Братів» Вікторія Трофіменко, здобувши успіх завдяки вдалому вибору першоджерела та знімальної групи.

З відродженням кіногалузі (2017), значною мірою завдяки зусиллям тодішнього міністра культури, актора й громадського діяча Євгена Нищука, починає реалізовувати себе в кіно обдарована молодь, значною частиною її були саме жінки. Явище це стало настільки масовим, що в короткому тексті немає змоги згадати всіх його представниць. Окрім власне можливості знімати кіно, важливим фактором стала традиційна рівноправність жінок в Україні та їхня свобода вибору. Труднощі професії їх нітрохи не лякали.

В здобутках останніх п'яти років у жіночій режисурі можна розглядати певні особливості й тенденції. Визначилася барвиста палітра змісту і форми – від згаданих «Братів» до «Відданої» Христини Сиволап (2020). Та чи не найпо-